

Beleidsaanbevelingen FGG Alliantie¹ aan Minister Schreinemacher
15 april 2022, Nederland, Filipijnen, India

De crises op wereldschaal volgen elkaar in rap tempo op. Mensen over de hele wereld, óók in Nederland, zien het leven zien veranderen door de ontwrichtende gevolgen van financiële crises, klimaatverandering en corona. Ook de oorlog in Oekraïne heeft directe gevolgen; de dreiging van het geweld zo dichtbij, de beelden van leed en de verhalen van vluchtelingen, de stijgende voedsel- en energieprijzen.

De klimaatcrisis, de corona-pandemie en het Oekraïne-conflict hebben een gemene deler; ze gaan voorbij aan de invloed en controle van nationale staten en laten overduidelijk hoe sterk mensenlevens met elkaar verweven zijn door internationale handelsrelaties, financiële stromen en de digitalisering; de oorlog in Oekraïne leidt tot graantekorten in Afrika, een virus door intensieve handel in levende dieren gaat vanaf een markt in China in no-time de hele wereld over en leidt tot economische stilstand, één vastgelopen schip in het Suezkanaal kan hele industrieën platleggen. Deze crises laten zien dat we kwetsbaar zijn, óók Nederland.

Als we naar de oorzaken van de crises zoeken, ontkomen we er niet meer aan te erkennen dat de manier waarop wij onze wereldeconomie hebben ingericht, een doorslaggevende factor is. Klimaatverandering wordt veroorzaakt door de verbranding van fossiele brandstoffen. Diezelfde fossiele brandstoffen vormen een basisvoorwaarde voor de globalisering van onze voedselsystemen. Het Covid-19 virus en vergelijkbare zoonoses zijn een direct gevolg van de aantasting van ecosystemen en de intensieve veehouderij. De pandemie heeft tot versnelde digitalisering van onze samenleving gezorgd, met negatieve, sociale en economische gevolgen; E-trade leidt tot marginalisering van kleine boeren en van werkers in de informele sector, waar vrouwen het overgrote deel van uitmaken. Ook de digitale economie zelf wordt gekenmerkt door ongekend slechte arbeidsomstandigheden.

Ons handelssysteem is zo ingericht, dat niet overal ter wereld mensen op dezelfde manier de gevolgen van de crises ondergaan; patenten leidden tot ongelijke toegang tot vaccins, het overgrote deel van de waardecreatie binnen internationale handelsketens en van de digitale economie komt terecht bij een kleine economische elite. De impact van klimaatverandering treft vooral arme mensen in landen die onvoldoende kapitaal hebben om zich versneld aan de nieuwe werkelijkheid aan te passen.

Het antwoord op de uitdagingen waar we voor staan, is al decennia lang in de maak. Het is nu zaak om die oplossingen met beide handen aan te grijpen, en te gaan bouwen op de kennis over verduurzaming die beschikbaar is binnen wetenschappers, in burgerinitiatieven en bij maatschappelijke organisaties en duurzame bedrijven. De oplossingen die zij aandragen wijzen allemaal in dezelfde richting; wet en regelgeving; leiderschap vanuit overheid op publieke goederen zoals klimaat, de digitale economie en gezondheid; inzetten van de rechtvaardige energietransitie door groen aan te jagen en fossiel uit te faseren; het creëren en beschermen van 'digitale soevereiniteit', en herstellen van ecosystemen via o.a. verduurzaming van de voedselproductie. Dit is het moment om via slim beleid en duurzame financieringsinstrumenten juist deze trends met grote urgentie de wind in de zeilen te geven.

Daarin is het essentieel om het maatschappelijk middenveld de vrijheid en ruimte te geven die het nodig heeft om haar functies te vervullen. De tendens is echter dat wereldwijd de ruimte en veiligheid voor maatschappelijke actoren krimpt, met grote gevolgen voor de fysieke veiligheid van mensenrechtenverdedigers, het voortbestaan van maatschappelijke organisaties en hun democratische inbreng in en deelname aan besluitvormingsprocessen.

De deplorabele positie van maatschappelijke organisaties en mensenrechten in bredere zin wordt in stand gehouden en verergerd door scheve machtsverhoudingen – tussen en binnen landen; tussen bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers; en tussen politiek en burgers. Om een structurele verandering in de positie van maatschappelijke organisaties, mensenrechtenverdedigers en -in het bijzonder- vrouwen en

¹ De FGG Alliantie bestaan uit ActionAid, Both ENDS, Clean Clothes Campaign, ItforChange, Milieudefensie/ Friends of the Earth International, Samdhana, SOMO.

gemarginaliseerde groepen wereldwijd te bewerkstelligen, is het nodig om bestaande machtsstructuren te doorbreken. Voor Nederland ligt er een kans om de stappen die er in het coalitieakkoord worden gemaakt ter verbetering van gendergelijkheid, emancipatie en kansgelijkheid op nationaal niveau, naar internationaal niveau te trekken in de vorm van gedegen feministisch buitenlandbeleid.

Het goede nieuws is dat Nederland en Europa een belangrijke rol zullen spelen in de ontwikkelingen van de komende jaren; niet alleen in eigen land of binnen de Unie, maar op wereldniveau. Met het op één na hoogste bedrag aan buitenlandse directe investeringen is Nederland een belangrijk handelsland. Ook in termen van verhandeld volume staan we stevast in de top 10. De EU is het grootste handelsblok ter wereld. We hebben een grote hoeveelheid kapitaal en hoge kwaliteit kennis binnen onze grenzen. Het aantal duurzame bedrijven is de laatste decennia exponentieel gegroeid. Zowel in Nederlands als in de rest van Europa groeit de hoeveelheid kapitaal en de beschikbare kennis die de transitie naar een duurzame en eerlijke wereld kunnen versnellen.

Wat nu nodig is, is een verandering van de systeem-regels, die het vooralsnog onmogelijk maken deze positieve tendensen in te zetten voor een versnelde omschakeling naar die wereld. De FGG Alliantie vertegenwoordigt een netwerk van specialisten, die veel kennis en concrete ervaring hebben in de werking van verschillende aspecten van het wereldhandelsstelsel; handels- en investeringsbedragen, het internationale financiële systeem, digitalisering en de inrichting van internationale waardeketens. Vanuit die drie invalshoeken, laten we zien welke veranderingen nodig zijn om onze multilaterale wereldorde te verduurzamen, en weer te laten werken voor het welzijn van mens en natuur.

Het stemt de Alliantie positief dat sinds 2013, toen de portefeuilles handel en ontwikkelingssamenwerking voor het eerst onder één minister vielen, op cruciale dossiers vooruitgang is geboekt. Zo is er meer aandacht voor beleidscoherentie en de impact van Nederlands beleid op ontwikkelingslanden en zijn er een aantal verbeteringen doorgevoerd in het fiscaal verdragsbeleid, is er volop discussie over de wenselijkheid van handelsverdragen als TTIP, CETA en het EU-Mercosurverdrag, verbreedt het denken en doen over circulaire economieën zich naar de buitenlandagenda, is er zwaar ingezet op ketenverduurzaming en is MVO-wetgeving in de maak, komt er internationaal milieu- en klimaatbeleid en heeft Nederland zich gecommitteerd aan het fossielvrij maken van haar exportondersteuning.

Ook is er sinds korte tijd een groeiende belangstelling voor transformatieve initiatieven, zoals de lokale bewegingen die geprivatiseerde diensten terug brengen in het publieke domein, participatieve budgettering, ecosysteem herstel door lokale boeren en gemeenschappen, de aanleg van voedselbossen en de ontwikkeling van decentrale energiesystemen en de verduurzaming van ketens. De verdere ontwikkeling van deze initiatieven tot grootschalige modellen die in grote delen van de wereld toegepast kunnen worden, wordt echter belemmerd door regelgeving en publieke investeringen die de bestaande (mondiale) economische en financiële relaties bestendigen en beschermen. De grote uitdaging met al deze initiatieven is om de bestaande regelgeving en financiële systemen zo te veranderen dat ze deze initiatieven de kans geven om 'het nieuwe normaal' te worden.

Er is dus verandering mogelijk, al gaat het traag en ligt voortdurend verwatering op de loer. Op alle bovengenoemde dossiers zijn de eerste stappen gezet en heeft het Ministerie van Handel en Ontwikkelingssamenwerking vaak als eerste belangrijke stappen gezet. De uitdaging voor de komende kabinetsperiode is de ingeslagen wegen te versnellen en te verbreden.

Voor verduurzaming van onze handelseconomie is geld nodig. Geld, dat met de onzekere tijden die we tegemoet gaan na het uitbreken van het Oekraïne-conflict, schaars is. Maar ook zonder extra financiële middelen kan het Ministerie van Handel en Ontwikkelingssamenwerking een grote slag maken richting de verduurzaming en het behalen van de SDGs. Het Ministerie kan inzetten op het verleggen van bestaande handelsfinanciering, weg van fossiel, richting vergroening en circulaire economische activiteiten. Ook kunnen, door een vergroening van de internationale afspraken op het gebied van handel en investeringen, markten waarop Nederland actief is, gestuurd worden richting klimaatneutrale en duurzame internationale handelsrelaties en waardeketens. Als we onze markten zo reguleren dat ze duurzame ondernemers steunen

en (klimaat)vervuiling niet langer belonen, leidt dat vanzelf tot vergroening. Bovendien zal de effectiviteit van de inzet van publieke middelen voor verduurzaming en het behalen van de SDGs, toenemen. Immers, deze activiteiten ondergaan dan veel minder belemmeringen.

Met een sterke inzet op het veranderen van de mondiale spelregels op gebied van handel en waardeketens, kan Nederland, samen met een slimme, groene financieringsagenda en de inzet van ons wereldwijde netwerk van handelsrelaties en kennishouders, de mondiale energie- en voedseltransitie versnellen.

Om dat te bewerkstelligen, stelt de FGG Alliantie het volgende voor:

Handel en investeringen

- Beëindig handels- en investeringsverdragen die niet in lijn zijn met Nederlands' ambities op klimaat en duurzame ontwikkelingsdoelen (bijvoorbeeld EU-Mercosur) en zorg dat in onderhandelingen over nieuwe verdragen klimaat-, milieu en mensenrechtenparagrafen komen die afdwingbaar zijn.
- Laat Nederland zich, geheel in lijn met het recent uitgekomen IPCC-rapport, terugtrekken uit het Energiehandvestverdrag (Energy Charter Treaty – ECT) en gebruik Nederlands' invloed om uitbreiding naar andere (Zuidelijke) landen te stoppen, om klimaatschade te voorkomen.
- Steun de TRIPS-waiver zoals voorgesteld door India en Zuid-Afrika om overheden in staat te stellen essentiële (COVID-19) vaccins en medicatie op grote schaal te produceren en exporteren.

Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen

- Zet het goede werk op nationale IMVO-wetgeving voort door een verregaand wetsvoorstel, in lijn met de OECD Guidelines en met een stevig gendercomponent te ontwikkelen.
- Zet ook in op Europese IMVO-wetgeving die voor alle bedrijven geldt en alle werknemers in hun ketens beschermt – ook die middels onofficiële subcontracten of vanuit huis voor toeleveranciers werken.

Landbouw en Voedselzekerheid

- Vergroot en ondersteun innovatieve financieringsmechanismen die boer(inn)en en gemeenschappen kunnen aanspreken om lokale ecosystemen te beschermen en op ecologisch en economisch duurzame wijze voedsel te produceren.
- Zorg dat eigendomsrechten, landrechten van vrouwen en deelname van vrouwen, mannen en gemeenschappen in besluitvormingsprocessen rondom landgebruik waarbij de Nederlandse overheid en Nederlandse bedrijven betrokken zijn, gewaarborgd zijn. Dit vergt bindende wetgeving. In alle activiteiten moeten nu al de door Nederland erkende Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure als uitgangspunt.
- Maak de inzet op internationale waardeketens afhankelijk van de impact van die ketens op lokale voedselzekerheid. Zorg dat die ketens, die in directe concurrentie zijn met lokale voedselproductie om land, water en financiële middelen, de aanspraak op deze essentiële productiemiddelen verminderen.

Belastingen

- Hanteer het VN-model voor belastingverdragen als minimum voor (nieuwe) belastingverdragen met ontwikkelingslanden.
- Ondersteun het verzoek van 134 landen om op VN-niveau een global tax body te installeren dat garandeert dat de belangen van ontwikkelingslanden erkend worden in multilaterale onderhandelingen over internationale belastingstandaarden om belastingontwijking te voorkomen.
- Zorg ervoor dat Nederland niet langer kan fungeren als belastinghaven.

Publieke geldstromen

- Implementeer de toezegging van Nederland tijdens de COP in Glasgow om alle publieke steun voor fossiele brandstoffen te beëindigen voor het einde van 2022.
- Heroriënteer publieke financiële stromen (van onder meer FMO, internationale financiële instellingen, Invest International) zodat zij een eerlijke en groene transitie ondersteunen die

gedragen wordt door lokale gemeenschappen en bedrijven. Zorg dat geen van deze middelen nog naar de fossiele sector gaat.

- Ontwikkel genderbeleid voor Nederlandse publieke geldstromen dat waarborgt dat impactanalyses oog hebben voor gender-specifieke impacts en die analyses worden meegewogen in besluitvormingsprocessen.
- Ga structureel in gesprek met maatschappelijke organisaties en gemeenschappen die geraakt worden door Nederlandse investeringen, en ontwikkel actieplannen en compensatiefondsen om adequaat te kunnen reageren op klachten.

Big Tech en digitale handel

-
- Institute mandatory filing of social audit reports for Dutch companies to ensure transparency on data and algorithmic practices and extend mechanisms for algorithmic accountability and fulfillment of data rights of citizens of developing countries in their digital value chains.
- In trade agreements, adopt digital trade policy positions that do not impede data sovereignty and autonomous pathways to digital infrastructural development in the Global South.
- Ensure that domestic digital companies are held accountable for compliance with human rights obligations for extraterritorial operations. Civil society organisations should have access to an effective redress mechanism for addressing human rights violations of Dutch digital companies on their territories.

Maatschappelijke ruimte

- Garandeer in en over elk besluitvormingsproces waarbij de Nederlandse overheid betrokken is een veilige ruimte voor maatschappelijke actoren om deel te nemen en hun standpunten te delen.
- Blijf inzetten op diplomatieke steun en druk, ook door de ambassades, om over de hele wereld proactief de ruimte voor het maatschappelijk middenveld te vergroten en de vrijheid en veiligheid van mensenrechtenverdedigers te beschermen.
- Blijf een voorloper op het vlak van mensenrechten en vrouwenrechten en zet ook de komende jaren in op 'samenpraak en tegenspraak' als een essentiële voorwaarde voor vreedzame, democratische en inclusieve samenlevingen en een gezond en open maatschappelijk middenveld.

Klimaat

- Vergroening handels- en investeringsverdragen (zie onder handel en investeringen)
- Maak het brede buitenlandbeleid koolstof-arm, o.a. door zowel financiële stromen als diplomatie niet langer te richten op de fossiele industrie.
- Versnellen de vergroening door opschaling bestaande initiatieven, door bestaande innovatieve financieringsmechanismen te steunen en door FMO, InvestInternational, de exportkredietverzekering en IFIs te verplichten en snel groeiend % van hun kapitaal te besteden aan lokale, groene initiatieven.
- Investeer in 'fit for purpose' infrastructuur, incl. infrastructuur gericht op ontwikkeling lokale markten en regionale waardeketens.
- Lever een eerlijke bijdrage aan het internationaal afgesproken doel van 100 miljard door klimaatfinanciering te verhogen naar 1,7 miljard euro. Maak de klimaatfinanciering additioneel aan ODA zoals afgesproken in Copenhagen in 2009.
- Blijf inzetten op de versterking van maatschappelijk middenveld, incl. bescherming van 'civic space' en mensenrechtenverdediger, die, in lijn met de conclusies van het laatste IPCC-rapport, concrete actie ondernemen om de klimaatcrisis tegen te gaan, zowel in de vorm van protest en verzet tegen nieuwe klimaatvervuilende activiteiten, als door duurzame energie- en voedselalternatieven te ontwikkelen en te implementeren.